

MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE MADEN YASASI

Vedat Öygür, BTK Maden Jeolojisi Üyesi

3213 sayılı Maden Yasası, 6309 sayılı eski yasanın yarattığı aksaklıkları gidermek, gereksiz formalitelerle boğulan bürokrasiyi arındırmak, madencilik sektörünü teknik ve ekonomik açıdan güçlendirmek, hukuksal sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak kısa sayılabilecek bir zaman sürecinde, yasadaki bazı aksaklık ve eksiklikler nedeniyle gerekçesinde belirtilen amaçların ve yararların tümüyle sağlanmadığı ortaya çıkmıştır.

Madencilik sektörünü içinde bulunduğu darboğazdan çıkarabilmek amacıyla, son günlerde, yeni bir maden yasasına gereksinim olduğu görüşü yayılmaya çalışılmaktadır. Oysa, madenciliğin temel sorunu yapısaldir ve bunun çözümünü salt yasa maddelerinde aramak yüzeysel bir davranıştır. Bu sorunları çözebilmek için, sektörü geliştirecek ve çalışmaların içeriğini gerek teknik, gerekse ekonomik anlamda zenginleştirecek önlemler alınması yoluna gidilmelidir,

ANA HATLARIYLA

MADENCİLİK

Arama dönemi sonunda ortaya konacak varlığın niteliğinin ve niceliğinin önceden tahmin edilememesi nedeniyle, madencilik çalışmaları bünyesinde büyük bir risk payı taşımaktadır, Maden aramaamacılığının ve madenciliğin en yoğun olduğu ülkelerden Kanada'da 1951 - 1974 döneminde prospeksi-

yon sırasında herbiri için 450 bin dolar harcanarak 2100 mineral belirtisi bulunmuş ; bunlardan ancak 40 tanesinin ekonomik bir maden işletmesine konu olabileceği belirtilmiştir(1).

Bu büyüklükteki bir arama sermayesinin, ekonomik olabilecek bir maden yatağına ortaya koyması olasılığı şu halde 1/50 dir. Maliyetler bazındaki karşılaştırmalarla elde edilen değerlendirmeler ise 1/4 oranını vermektedir (2). Yani, maden aranmasına ayrılan her 4 doların sadece 1 doları ekonomik olarak işletilebilecek bir maden yatağına harcanmış olacaktır; diğer 3 dolar ise genel aramalara ve yararsız harcamalara gidecektir.

Madencilik çalışmaları bu yüksek risk oranından başka, yoğun sermaye gerektirmektedir ve uzun vadeli yatırımlardan oluşmaktadır. Kanada ve Avustralya'daki maden arama ve geliştirme çalışmalarına ilişkin istatistiklere göre, bir ekonomik maden yatağının maliyeti 20 ile 30 milyon dolar arasındadır (3). Genel olarak bir bölgede prospeksiyon yapılması kararı ile burada bulunacak bir yatağın işletmeye sokulması arasında 10-15 yıl geçmekte ve işletmenin başlamasından itibaren 7-8 yıllık bir süre sonunda nakit akımı gerçekleşebilmektedir (4),

SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Madencilik sektörü, ülke sanayisinin temel taşı olarak kabul edilmektedir, Yeraltı kaynaklarının, ülkemizin doğal zenginliğini oluşturduğu gerçeğinden hareket ede-

rek, yapılacak madencilik çalışmalarının yaratacağı artı değerlerin ülke ekonomisine getireceği yararlar gözönünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede Maden Yasası'na yaklaşımın ana eksenini, madencilik sektöründeki sorunların doğru ve gerçekçi bir biçimde saptanması, sağlıklı ve kalıcı çözümler bulunması olmalıdır, Madenlerin tüketilebilir doğal kaynaklar oldukları ve madencilik çalışmalarının ülke yararları doğrultusunda yapılması gerektiği de göz ardı edilmemelidir. Madencilik sektörüne ilişkin sorunların incelenmesinde ve çözüm önerilerinin getirilmesinde gözden kaçırılmaması gereken bir diğer önemli nokta da, ülkemizdeki maden yataklarının genelde küçük boyutlu oldukları ve dolayısıyla madenciliğimizin de küçük çaplı olduğudur.

Madencilik çalışmalarının yoğun sermaye gerektirmesi, uzun vadeli yatırımlar olması ve çok yüksek oranlarda risk taşıması nedeniyle devletin destekleyici, cesaretlendirici ve özendirici önlemlerle soruna yaklaşması öngörülmelidir. Yapısal özelliklerin neden olduğu bazı gelenekselleşmiş hatalı davranışları önlemek için cezalandırmak yerine, madenciye yol göstermek ve onu yönlendirmek üzere devlet teknik ve ekonomik yardımda bulunmalıdır (5), Çağdaş bilimsel ve teknik çalışmaları teşvik amacıyla, Dünya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi, arama dönemindeki harcamalara vergi muafiyeti getirilerek risk faktörü devlet tarafından kısmen de olsa garanti

edilmelidir (2), Bu çerçevede, teşvik tedbirlerinde madencilik sektörüne öncelik ve ayrıcalıklı bir yer verilmelidir. Ayrıca, yasada yer alan Madencilik Kredi Fonu yeniden gözden geçirilerek, gerçekçi ve sağlıklı bir biçimde çalışması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Maden Yasası'nın uygulanmasında en büyük sorun ruhsatların spekülatif amaçlarla belirli ellerde toplanmasından kaynaklanmaktadır, Ruhsatların sadece bürokratik işlemler düzeyinde kalması ve her bir dönemin gerektirdiği madencilik çalışmalarının hakkıyla yerine getirilmemesi ruhsatların tıkanmasına yol açmaktadır. Bu aksaklığı gidermek amacıyla, yasada yer alan "beyan" yerine "tebligat" usulü tercih edilerek faaliyetlerin ve projelerin yerinde ve zamanında denetlenmesi sağlanmalıdır.

Bugünkü uygulamada maden ruhsat sahalarında bir sınırlama yoktur. Böylece, ruhsat süresince arama yapılamayacak kadar büyük alanlar kapalı tutulmaktadır, Arama ruhsatlarının en çok 2000 hektarlık bir alanla sınırlanması kapatılan sahaların daha sağlıklı ve gerçekçi biçimde değerlendirilebilmesi olanağını getirecektir,

Bu konudaki bir diğer önlem de ön işletme döneminin amma ruhsatı için bir hak olmadığı kavramının getirilmesidir. Yatağın İşletmeye hazırlanması için, arama dönemi dışında ek bir süre gerekiyorsa ön işletme uygulanmalıdır. Bunun için de, arama dönemindeki bütün yükümlülüklerin eksiksiz ve zamanında yerine getirilmesi ve ön işletmeyi gerektiren nedenlerin belirgin bir biçimde kanıtlanması şartı aranmalıdır.

Kamu malı sayılan madenlerin en akılcı biçimde değerlendirilebilmesinin ön koşulu, işletme izni başvurusunda bulunan kişinin teknik ve ekonomik yeterliliğinin o maden için verdiği işletme projesiyle uyumlu olmasıdır. Bu kapsamda olmak üzere, projede belirtilen yıllık üretim miktarının belirli bir kısmının muhakkak kesinleştirilmesi koşulunun zorlayıcı bir önlem olarak yasada yer alması gereklidir.

Yapı toslarının hem Maden Yasası'na, hem de Taşocakları Nizamnamesi'ne konu olması, bu malzemelerin doğasından İleri geçen birbirlerinden kesin sınırlarla ayırtlama zorluğu nedeniyle hukuksal sorunlar yaratmaktadır. Taşocakları kapsamındaki maddeler de Maden Yasası kapsamına alınarak kuruluşlar arasındaki yetki karmaşası giderilmeli ve uygulama birliği sağlanmalıdır, Ancak, il özel idarelerinin gelir kaynaklarını korumak ve kişinin özel mülkiyetindeki kullanma haklarını engellemek üzere ayrıcalık hükümlerine yer verilmelidir.

Madencilik çalışmaları sırasında çevrenin korunması ve işletmeden etkilenen çevrenin yeniden düzenlenmesi için gerekli önlemlerin yasada yer alması, doğal zenginliklerin ve tabiat varlıklarının korunması açısından gereklidir. Madencilik sonucu bozulan arazilerde yapılacak iyileştirme çalışmaları hem ekolojik, hem de ekonomik değerlerin olabildiği ölçüde geri döndürülmesin! hedeflemelidir ve cevher üretim süreciyle aynı zamanda planlanmalı ve uygulanmalıdır (6),

Maden Hakları işlemlerinin hızlı bir biçimde yürütülmesi ile

madencilik çalışmalarının yakından izlenmesi ve denetlenmesi için Maden Dairesi'nin yasada belirtilen görevlerini yerine getirebilecek, yasanın gerekçesine uygun bir biçimde uygulanmasını sağlayabilecek bir örgüt yapısına kavuşturulmasına öncelik verilmelidir. Bu kurum, katma bütçeli "Maden İşleri Genel Müdürlüğü" ne dönüştürülmeli, taşra teşkilatı kurulmalı ve bünyesinde uzmanlık grupları yer almalıdır. Ruhsat başvuru alanının bulunduğu ilden yapılmalı ve dosyalar burada bulunmalıdır. Bu yeni kurum sadece maden ruhsatlarına ilişkin işlemlerle uğraşmamalı; maden envanterlerini hazırlamak, madencilik sektöründeki sorunları saptamak ve çözüm araştırmak, ulusal madencilik politikasını oluşturmak, uluslararası metal piyasalarını incelemek, maden teknolojisine yönelik sorunların çözümü ve kullanılan tekniklerin iyileştirilmesinde madencilere yardımcı olmak gibi görevleri de üstlenmelidir.

Bu yaklaşım içerisinde MTA Genel Müdürlüğü, yerbilimlerinin çeşitli konularında kuramsal ve uygulamalı konularda kamu yararı olan temel hizmetleri üretecek biçimde yeniden örgütlenmelidir. Dinamik ve günün koşullarına uyum sağlayacak biçimde oluşturulacak projeler bazında örgütlenmiş bir "bilimsel araştırma kurumu" niteliği taşımalıdır, MTA'nın küçük ve birbirinden kopuk ruhsat sahalarıyla sınırlı kalması madencilik sektörünün gelişmesi açısından sağlıklı sonuçlar vermemektedir, Bunun yerine yüzeyde görünmeyen, gömülü veya örtülü maden yataklarının keşfi amacıyla metalojenik havza veya kuşak boyutunda

incelemeler ve araştırma projeleri biçiminde temel jeoloji hizmetlerini yürütmesi, aramacılık dönemindeki risk faktörünün böylece Devlet tarafından kısmen yüklenilmiş olmasıyla madencilik sektörünün gelişiminde yararlı olacaktır. Ayrıca aramacılığa ilişkin bazı sıkıntıları aşmak için " tip sözleşmeli arama uygulamasına yeniden geçilmesi küçük madenciler için olumlu olacaktır, MTA'nın bu çalışmalar sonucunda üreteceği haritalar, raporlar ve kitaplar hiç bir kısıtlama olmaksızın kamuya açık olmalıdır.

Madencilik sektöründe yaşanan idari, teknik ve ekonomik sorunları tartışmak ve çözüm önerileri getirmek üzere bir " Maden Endüstrisi Danışma Konseyi" kurulmalıdır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Hakanlığının koordinatörü olacağı bu konseye, konuyla yakından ilgili üniversitelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarının, sendikaların ve derneklerin temsilcileri üye olarak katılmalıdır, Böylece madencilik sektörünün halen gündeminde bulunan Maden Şura'sına resmi bir sıfat kazandırılacak ve konsey tarafından alınacak kararlar kolaylıkla uygulama olanağı bulabilecektir.

SONUÇ

Madencilik sektörünün sağlıklı gelişimi ve sık sık yasa değişikliğinin gerekmemesi açısından, Devlet, genel hatlarıyla belirlenen ve hükümetlerin buna uydukları bir maden politikasına sahip olmalıdır, Bu politika, genelde Maden Yasası olarak anılan bir yasal çerçevede ifadesini bulacaktır, Maden Yasası, madenci ve devlet arasındaki ilişkileri düzenler, Devletin, kendi malı olan yeraltı zenginliklerini bir değere dönüştürmek üzere bunları madenciye kiralamak amacıyla getirdiği esaslar ve gereklilikler ile madencinin, bu ilişki içerisinde yükümlendiği hakları ve ödevleri açık ve belirgin ifadelerle tanımlanmalıdır. Bunun sonucunda, Maden Yasası yatırımcıya güven vermesi ve Devlet'in zorlayıcı karakteri madenciyi de cesaretlendirme, teşvik etme ve yol gösterme biçiminde belirlenmelidir. Dünya maden yasaları incelendiğinde görülmektedir ki, tüm ülkelerin uygulayabileceği bir yasa modeli yoktur. Bu nedenle maden yasası, sadece ülkenin ekonomik, politik ve sosyal sistemi ve karakteriyle bağıntılı olarak hazırlanabilir. Bu bağlamda maden yasasının, ülkede egemen

sistemlerdeki değişikliklere uyum sağlayacak biçimde esnek ve dinamik olması tercih edilecektir,

KAYNAKLAR

- (1) G.G.Snow ve B.W.Mackenzie, 1981, The environment of exploration: economic, organisation and social constraints : Econ, Geol, ,, 75 th Anniv.,Vol., 871-896,
- (2) D, Ventura, 1982,Structures de financement de la prospection miniere. Le probleme spécifique des pays en voie développement : Chron, Rech.Min., 464,5-25,
- (3) M. L. Bilodeau ve B. W. Mackenzie, 1980, Parameters économiques de l'exploration miniere au Quebec : vers la planification et l'élaboration d'une politique miniere: Centre for Resource Studies, Canada.
- (4) P. Routhier, 1980, Ou sont les métaux pour l'avenir Mem, BRGM, 105,
- (5) M, Radetzki ve S, Zorn, 1979, Financing mining projects in developing countries : Birleşmiş Milletler, Mining journal Books,
- (6) M, M, Evirgen ve T, Önocak, 1991, Madencilik faaliyetlerinden sonra çevrenin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi : Jeoloji Müh, Odası, Yayın No 21.

ORTAK ÇALIŞMA ÇAĞRISI

Bilindiği gibi» Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda Maden Yasası'na ilişkin komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlarda jeoloji ve maden mühendislerinin görev aldığı da bilinmektedir, Jeoloji Mühendisleri Odası Maden Mühendisleri ÖdASFNA, bu komisyonlarda jeoloji ve maden mühendislerinin ortak bir çalışma yürütmesi, çağrısında bulunmuştur. Konunun her iki meslek disiplinini de yalandan ilgilendirdiğini belirten JMO, uygun görülürse ortak bir çalışma komisyonu kurulabileceğini de öneri olarak iletmiştir.